

ZUZANA URVÁLKOVÁ

ČESKÉ LISTY SIEGFRIEDA KAPPERA

České listy (1846) Siegfrieda Kapperu, českého Němce židovského původu, představují průsečík několika různých literárních postupů, za jejichž společného jmenovatele lze považovat literární směr zvaný romantismus. Kapperův lyrický subjekt se stylizuje do role vydědence – Žida, který hledá své místo ve světě, svou novou vlast, svůj nový domov: „I vzchopil jsem se, / rozdrtě pouta / oužících spolků, / setřesa jarmo / poměrů těsných, / i dal se na cestu / k tobě, má vlasti, / Sione mého přání, / Kánaan mých myšlének, / zaslíbená země / nadějí mých!“ // (Kapper 1884:10). Ačkoliv se rozhodne milovat český kraj jako svou vlast („I mou je vlastní vlast Vltavská drahá! / Jak tvůj i můj ji vezdy slaví zpěv; / má kletba tkne jak tvá se vlasti vraha, / radostně pro ni vyliju svou krev.“ // (1884: 34)) a pateticky se identifikuje se společenstvím Čechů, není s to se odpoutat od svých židovských kořenů. Svůj obrat k východním krajinám zdůvodňuje v básni *V. B. Nebeskému* jako očekávání okamžiku smíření Čechů a českých Židů: „[...] daleko dnovéli, kde bude přáno / nebýti vyloučencem vlasti své, // [...] kde národ můj nebude v kletbě bloudit / a Češi s Čechy ruce si spojí.“ // (1884: 34).

Trauma, které Kapperův lyrický subjekt prožívá, je charakteristické pro typicky romantická topoi vydědence a rozervance, reprezentovaná např. v díle K. H. Máchy jedinci z okraje společnosti – katem, loupežníkem, šílenci, Židy, cikány etc. Rozdíl však spočívá v povaze traumatu subjektu a předkládaném řešení. Zatímco rozpor Máchových hrdinů má povahu často nejasného a neřešitelného osudového prokletí, pojmenovává Kapperův lyrický mluvčí problém Žida žijícího mezi Čechy jednoznačně, bez komplikovaných metafor a metonymií a směřuje k řešení, které nachází v lásce k české vlasti. Zklamání z odmítnutí českým prostředím nevede k subjektivně romantickému zmarnění všech nadějí, ale naopak je pro lyrický subjekt výzvou k vášnivě obhajobě česko-židovského vlastenectví, jak je zřejmé z části sbírky s názvem *Ve spolku Čechů*: „Jen Nečechem mne nejmenujte, / syn jako vy jsem České země! / Jak srdce vaše pro vlast tluče, / tak moje vroucně plane ve mně!“ // (1884: 43). Kapperovy verše se tak patetickým gestem odklánějí od naznačené, ovšem plně nerozvinuté

subjektivně romantické poetiky a přimykají se k vlastenecké romantice, kterou již sociálně a nacionálně diferencují, a tím ji současně problematizují.

Prolínání prvků subjektivně, sentimentálně a nacionálně romantických, realizované v Kapperových *Českých listech* ještě ve čtyřicátých letech, upozorňuje na specifickou povahu české literární romantiky, která se v obrozenské literatuře v průběhu první poloviny století jeví spíše jako dynamické přesouvání dominant v rámci jednoho slohovětypologického směru (Sedmidubský 1986: 464) než jako chronologické nahrazování jednoho –ismu jiným. Kapperova sbírka koresponduje s estetickými normami a kódy, které v dané době utvářely českou literaturu. Dokladem mohou být s Kapperem spřízněná díla K. H. Máchy, z nichž Kapper přeložil do němčiny *Marinku* (1841) a *Máj* (1844), či Nebeského *Protičůdci* (1844), v nichž je filozoficky ztvárněn obdobný romantický topos vydědění – Žida Ahasvera, odsouzeného k věčnému bloudění světem a toužícího po vykoupení smrtí.

Navzdory spřízněnosti s českým prostředím jak po stránce jazykové, tak i tematické nebyly *České listy* vnímány jako součást české literatury. Důvodem byla v prvé řadě Kapperova tvorba v německém jazyce, která vydání *Českých listů* předcházela a po něm opět následovala, a rovněž jeho židovství.

Proti těmto dvěma skutečnostem se vyslovil již Karel Havlíček, který v *České včele* z 6. až 20.11.1846 otiskl rozsáhlou kritiku Kapperových *Českých listů*. Havlíček poměřuje poezii pravdou, proto vyžaduje, aby básník „to, co tak krásně umí ve verších mluvit, také sám ve próze opravdu dělal.“ (Havlíček 1986: 337) Ačkoliv se Kapper vyznává ze své lásky k české vlasti a je odhodlán ji i aktivně bránit, neslučuje se tento postoj podle Havlíčka s tím, že Kapper ve své tvorbě užíval a nadále užívá německého jazyka, zatímco „opravdivému a upřímnému Čechu při nynějších okolnostech jistě napadnouti nemůže, aby básnil německy.“ (1986: 337) Kromě básnění v českém i německém jazyce Havlíčkovi vadí, že Kapper „hledí obyčejným a známým již myšlenkám obléci nové, neobyčejné roucho (nejvíc hodně křiklavé a kejklířské).“ (1986: 335) Proto Havlíček označuje Kapperovu sbírku za „křiklavé básnictví“, které je velmi vzdálené „citlivé“ či „opravdové poezii“ (1986: 335), jejíž „myšlenky jsou obyčejně nové a vždycky veliké a důležité.“ (1986: 334) Havlíček svou kritiku zakládá nejen na rozboru textu, ale kritizuje i osobnost autora, zejména jeho původ a národnost. Nesouhlasí s tím, aby se Židé žijící v Čechách počítali k českému národu a pokládali se za Čechy. Svůj názor zdůvodňuje tak, že Židé nejsou českého, ale semitského původu a jejich přirozeným jazykem je, resp. má být, hebrejšтина. Ačkoli Havlíček chápe, že „jsou Izraelité v těchto dobách ve zlém postavení“, neboť „oni rozptýleni po všelikých zemích nevědí, jak se chovati“ (1986: 333), nepřijímá je do společenství Čechů, ale navrhuje jim připojit se – především z jazykových důvodů – k Němcům: „[...] radili bychom Židům, pakliže již svůj přirozený jazyk a literaturu opustiti chtějí, aby se připojili k Němcům a k jejich literatuře. Neboť jazyk německý stal se již během času co druhý mateřský jazyk v Židovství, což nejlépe i při našich, i při polských a uherských Židech pozorujeme.“ (1986: 334)

Havlíčkovy odsouzení Kapperovy sbírky se jeví jako velmi přísné a nekompromisní, jakkoli je s ohledem na estetickou kvalitu textu poměrně oprávněné. Vytýká-li Havlíček Kapperovi, že své básně nadále vydává také německy, odhlíží od skutečnosti, že totiž i mnozí čeští vlastenci (a mezi nimi i Havlíčkovi blízcí přátelé) publikovali německy. Je známo, že např. F. Palacký své odborné práce psal ještě ve čtyřicátých letech německy a P. J. Šafařík tak činil i v padesátých a šedesátých letech. Nejednalo se sice o beletrii, ale i jim by bylo možno vyčítat, že chtějí být čtení nejen českou, ale i německou odbornou veřejností. Kapperova dvojjazyčnost nebyla v dané době zvláštností, naopak byla běžným jevem, jak by bylo lze doložit korespondencí vlastenců či problémy se salonní konverzací v češtině. Paralelní tvorba v němčině Havlíčkovi stačila k tomu, aby Kappera vyloučil z kruhu českých vlasteneckých básníků. Opomenut však zůstal fakt, že se Kapper ve své německojazyčné tvorbě vyslovuje o českých zemích s obdobným vlasteneckým zaujetím jako v *Českých listech* a že sympatie s českou literaturou prokazoval také překlady zmiňovaných českých děl do němčiny.

Havlíčkovy odmítavé stanovisko se paradoxně promítlo také do české literární historie, která ve výkladu dějin české literatury tzv. národního obrození – až na výjimky¹ – nepřihlíží k německojazyčné tvorbě (ale ani k česky psané, jak ukazuje právě případ S. Kapper) tzv. českých Němců (např. W. A. Gerleho, K. E. Eberta či A. Meißnera), přestože se v jejich dílech objevuje obdobné patriotické zaujetí pro české země, s jakým se setkáváme také v soudobých dílech českých autorů. Oddělovat německojazyčné texty od českých a opomíjet vztahy mezi nimi není v případě české literatury 19. století na místě, neboť tyto texty byly přirozenou součástí dobového recepčního horizontu a spoluutvářely dobovou estetickou normu. Je tudíž pravděpodobné, že německojazyčné texty sympaticky zobrazující české realie pomáhaly v českém prostředí šířit pozitivní vztah k českým zemím a významně se podílely na upevňování národního vědomí. Také z Havlíčkovy argumentace vyplývá, že tato produkce byla ve vlasteneckých kruzích sledována, i když názory na ni se patrně různily. Právě Kapperovy *České listy* jsou dílem, které v této souvislosti znovu vybízí k zamyšlení nad vztahy českých a německojazyčných textů v kontextu české literatury, a tím i nad povahou tzv. národní literatury vůbec.

PRAMENY

Kapper 1884: Kapper, Siegfried, *České listy*, druhé vydání, Praha.
 Havlíček 1986: Havlíček, Karel, *Dílo*, I, Praha.

¹ K tvorbě českých Němců odkazují zejména Jan Jakubec v *Dějinnách literatury české* (1911), Arne Novák a J. V. Novák v *Přehledných dějinnách české literatury* (1910) a také dřívější kolektivní práce *Literatura česká devatenáctého století* (1902-1907).

LITERATURA

Jakubec 1934: Jakubec, Jan, *Dějiny literatury české*, II, třetí vydání, Praha.

Čech a kol. 1907: Čech, Leandr, Jakubec, Jan, Máchal, Jan, Kabelík, Jan, Novák, Arne, Pražák, Albert, *Literatura česká devatenáctého století*, III, Praha.

Novák 1922: Novák, Arne, *Přehledné dějiny české literatury*, třetí vydání, Olomouc.

Sedmidubský 1985: Sedmidubský, Miloš, *Tschechische Literatur zwischen nationaler Romantik, Weltschmerz und Biedermeier*, in *Neues Handbuch der Literaturwissenschaft 16, Europäische Romantik, III: Restauration und Revolution*, s. 439-486, Wiesbaden.

ČESKÉ LISTY VON SIEGFRIED KAPPER

Im vorliegenden Aufsatz wird am Beispiel der Gedichtsammlung *České listy* (1846) von Siegfried Kapper, einem Deutschböhmen und Juden zugleich, die Stellung der deutsch- oder auch tschechischgeschriebenen Produktion der Deutschböhmen im Kontext der tschechischen Literatur untersucht. In der auf Tschechisch verfaßten Gedichtsammlung Kappers kommen Züge der sentimentalischen, subjektiven und patriotischen Romantik zum Tragen, die zur gleichen Zeit auch in der zeitgenössischen tschechischen Literatur präsent waren. Trotzdem wurde dieses Werk in *Česká včela* von Karel Havlíček scharf kritisiert und aus dem Bereich der tschechischen Literatur ausgewiesen. Eine vergleichbare Stellung nahm die Literaturgeschichtsschreibung zur Produktion der Deutschböhmen, der in der Geschichte der tschechischen Literatur nur wenig Aufmerksamkeit geschenkt wurde, obwohl sie die ästhetische Norm zu bilden pflegte.